فصلنامه رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

ارائه الگوی کاهش آسیب‌های اجتماعی مبتنی بر ساختارهای اجتماعی

رضا شجاع‌حیدری[۱]، محمدعلی شجاع‌حیدری[۲]، عطاالله امیدواری[۳]، سامان محمدی تهرودی[۴]

چکیده:

آسیب‌های اجتماعی در هر جامعه‌ای یکی از عمده‌ترین عوامل تهدیدکنندهٔ نظام اجتماعی تلقی می‌شود. اگر اعضای جامعه از هنجارهای اجتماعی تخطی کنند، جامعه نمی‌تواند، به‌آسانی کارکردهای خود را انجام دهد، بنابراین دچار بی‌سازمانی و بی‌نظمی می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه الگوی کاهش آسیب‌های اجتماعی مبتنی بر ساختارهای اجتماعی بود. این پژوهش ازنظر هدف و ماهیت پژوهش ترکیبی یا آمیخته، از حیث محیط کتابخانه‌ای، ازنظر هدف توسعه‌ای و کاربردی، ازنظر زمان گردآوری داده مقطعی، ازنظر روش اجرای پژوهش توصیفی- پیمایشی و از نوع همبستگی و علی می‌باشد. جامعهٔ آماری در بخش کیفی، ۳۰ نفر از خبرگان دانشگاهی، روانشناسان درزمینهٔ آسیب‌شناسی اجتماعی و اساتید دانشگاه در این حوزه آسیب-شناسی می‌باشند. همچنین جامعهٔ آماری در بخش کمی شامل نوجوانان مدارس منتخب از اداره آموزش‌وپرورش ناحیه یک شهر تهران می‌باشند که ۲۵۰ نفر به روش تصادفی طبقه‌ای نمونه‌گیری انتخاب شدند. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی هم‌زمان استفاده شد که درروش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. برای تحلیل داده‌های کیفی پژوهش از روش دلفی فازی و نرم‌افزار MaxQDA و برای تحلیل داده‌های کمی از مدل‌سازی معادلات ساختاری و نرم‌افزار Lisrel استفاده شد. با توجه به نتایج فرآیند دلفی فازی طی سه مرحله صورت پذیرفت که در پایان این مرحله؛ توافق آراء حاصل شد و آسیب‌های اجتماعی شامل عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی و فرهنگی و عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی و همچنین ساختارهای اجتماعی شامل شبکه‌های اجتماعی، نهادهای فرهنگی و اجتماعی، بهزیستی و نهادهای حمایتی و نیروی انتظامی مورد تائید خبرگان پژوهش قرار گرفتند. با توجه به نتایج در بین آسیب‌های اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به عوامل فردی و عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی می‌باشد. همچنین در بین ساختارهای اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به نهادهای فرهنگی و اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد، بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: آسیب‌های اجتماعی، ساختارهای اجتماعی، پیشگیری، کنترل.

[۱] دانشجوی دکتری تخصصی رشته مدیریت برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد واحد بین‌المللی کیش، نویسنده مسئول. Rezashoja6611@gmail.com

[۲] دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رفسنجان، mohammadalish_419@gmail.com

[۳] دانشجوی دکتری تخصصی رشته مدیریت برنامه‌ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد واحد بین‌المللی کیش، Imanomidvari1980@gmail.com

[۴] کارشناس ارشد، اقتصاد کشاورزی، گرایش سیاست و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران s.mohammadiwisdom@gmail.com

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

۱- بیان مسئله پژوهش

آسیب اجتماعی[5] یا کج‌روی اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و هنجارهای جامعه نباشد، بنابراین با منع قانونی یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. آسیب‌های اجتماعی در ایران طیف وسیعی از آسیب‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را شامل می‌شوند که مصداق‌هایش اعتیاد و قاچاق مواد مخدر، خودکشی، طلاق، جرم و جنایت، پرخاشگری، کودکان آسیب‌دیده (اعم از کودکان خیابانی و دختران فراری)، روسپیگری، تکدی‌گری، جرائم مالی و اقتصادی، سرقت و غیره‌اند (گوندرسون[6]، ۲۰۲۰: ۵۲۳).

آسیب‌های اجتماعی در هر جامعه‌ای یکی از عمده‌ترین عوامل تهدیدکننده نظام اجتماعی تلقی می‌شود. بنیان هر جامعه به همنوایی اعضایش باارزش‌ها و هنجارهای آن متکی است. اگر اعضای جامعه از هنجارهای اجتماعی تخطی کنند، جامعه نمی‌تواند، به‌آسانی کارکردهای خود را انجام دهد، بنابراین دچار بی‌سازمانی و بی‌نظمی می‌شود (محمدی و همکاران، ۱٤۰۲). در این حالت، مکانیسم‌های کنترل اجتماعی (رسمی و غیررسمی) وارد عمل می‌شوند تا افراد ناهمنوا را به همنوایی با هنجارها و ارزش‌های جامعه وادار کنند. اگر این مکانیسم‌ها، مؤثر نیفتد و افراد همچنان به تخطی از هنجارها ادامه دهند، ممکن است شیرازهٔ نظام اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جامعه با خطر جدی روبه‌رو شود (مکوند حسینی، ۱۳۹۱: ۳۵).

عوامل و عناصر گوناگونی در بروز این آسیب‌ها و جرم‌ها مؤثرند، ازجمله می‌توان به نارسایی‌های فرهنگی و اجتماعی، تراکم نامناسب جمعیتی، تنوع قومی، تضادهای فرهنگی، بیکاری، فقر اقتصادی و رواج مشاغل کاذب اشاره کرد. کارشناسان در دهه‌های اخیر، با بررسی اختلال‌های رفتاری و انحراف‌های اجتماعی، به این نتیجه رسیده‌اند که بسیاری از اختلال‌ها و آسیب‌ها در ناتوانی افراد برای تحلیل صحیح مسائل شخصی، عدم احساس کنترل و کفایت هنگام رویارویی با موقعیت‌های دشوار و عدم آمادگی برای حل مشکلات و مسائل زندگی، به شیوهٔ مناسب، ریشه دارد (سرخوش، ۱۳۸٤: ۲۵).

لذا عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتار انحرافی و بزهکاری، گوناگون و متعددند ازجمله وضعیت اقتصادی خانواده (فقر یا رفاه بیش‌ازحد) معاشرت با دوستان ناباب و ناصالح، بدون هدف گذراندن اوقات فراغت، بیکاری، نوع شغل و میزان درآمد، رضایت و عدم رضایت شغلی، تجرد و تأهل، تراکم جمعیت، مهاجرت، بی‌عدالتی، مواد مخدر و اعتیاد، وسایل ارتباط‌جمعی از قبیل روزنامه‌ها، رادیو و تلویزیون ... همگی در ارتکاب جرم و پیدایش و توسعه مفاسد و کج‌روی‌ها اثر قطعی دارند. پیچیدگی رفتار آدمی به‌گونه‌ای است که نمی‌توان یک عامل را، عامل مسلط رفتار بهنجار تلقی کرد، بلکه عوامل متعدد و منظومه‌هایی از علل و عوامل مشکل و ارتباط متقابل با یکدیگر منجر به پیدایش رفتار می‌شود. ارتباط متقابل فرد و جامعه و محیط پیرامونش و تعادل بین آن‌ها در تکوین رفتار مؤثر است. (فدوی و فتحی، ۱۳۹۱: ۱۲۳).

[5] Social harm
[6] Gunderson

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

ساختار اجتماعی[۷] به روابط و مناسبات نسبتاً ثابت و تقریباً پایداری می‌گویند که میان افراد یا گروه‌های اجتماعی یک جامعه که تحت مجموعه مشترکی از ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی گردآمده‌اند، برقرار باشد. درواقع، ساختار اجتماعی مجموعه روابط و پیوندهایی است که میان افراد، گروه‌ها و طبقات مختلف یک جامعه برقرار است و نهادها و رفتارهای اجتماعی یا فرهنگی در آن جامعه بر اساس این روابط ترتیب و تنظیم می‌یابد (جاگر و لوسدر[۸]، ۲۰۲۰: ٤٠). ساختار اجتماعی دارای عناصر مهمی ازجمله پایگاه‌ها[۹]، نقش‌ها[۱۰]، گروه‌ها[۱۱] و نهادها[۱۲] می‌باشد. پایگاه نشان‌دهنده یک موقعیت در جامعه است. نقش مجموعه الگوهای رفتاری مورد انتظار و مسئولیت‌ها و مزایای مربوط به یک پایگاه اجتماعی خاص است. گروه عبارت است از مجموعه افرادی که به شیوه منظم و بر اساس انتظارات مشترک درباره رفتار یکدیگر، باهم در کنش متقابل به سر می‌برند. به‌بیان‌دیگر، گروه را می‌توان شامل تعدادی از انسان‌ها که نقش‌ها و پایگاه‌های آنان در ارتباط متقابل هم قرار دارد، نیز تعریف کرد (لوپز[۱۳]، ۲۰۲۰: ۵۲). نهادها مجموعه ثابتی از ارزش‌ها، هنجارها، پایگاه‌ها، نقش‌ها و گروه‌هایی هستند که حول محور یک نیاز اجتماعی و اساسی به وجود می‌آیند. بدین ترتیب، نهاد خانواده، تربیت و پرورش فرزندان را تدارک می‌بیند و نهاد آموزش‌وپرورش، دانستنی‌های فرهنگی را به نوجوانان منتقل می‌سازد. نهاد قضائی نیز که یکی از قدیمی‌ترین نهادها است، به دنبال کشف علت‌های کج‌روی و کوشش برای پیشگیری و درمان نیست، بلکه هدف اصلی آن، انتقام و قصاص است و در پی آن است تا با ایجاد ترس، تنبیه و توبیخ فرد خاطی، دیگران را از راه وی بر حذر دارد (پترسون[۱٤]، ۲۰۱۸: ۸۰).

نقش ساختارهای اجتماعی در پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی نیز نقش سیاست‌گذاری و مدیریتی و نقش آموزشی را شامل می‌شود. نقش بهزیستی و نهادهای حمایتی نیز، وظایف ذاتی، نقش آموزشی، نقش پیشگیری و نقش پژوهشی را در بر می‌گیرد. نقش جامعه‌پذیری و نقش ارتباطی از وظایف نیروی انتظامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی نوجوانان است (پیکتی[۱۵]، ۲۰۲۰: ۳۹). محمدی و همکاران (۱٤۰۲)، در پژوهشی به بررسی و ارزیابی عملکرد سازمان صدا و سیما در حوزه کنرل و کاهش آسیب‌های اجتماعی پرداختند. در این راستا، مطابق با احکام قانونی و برنامه‌های صدا و سیما مکلف است نسبت به برنامه‌ریزی، تولید محتوا، فرهنگ سازی، تهیه طرح جامع کارشناسی جهت کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان کار و مفاسد اخلاقی به گونه‌ای اقدام کند که آسیب‌های اجتماعی در جامعه کاهش پیدا کند. جعفری‌نیا (۱٤۰۰)، در پژوهشی به بررسی نقش عوامل فرهنگی وسرمایه اجتماعی درکاهش آسیب های اجتماعی زنان خانوار شهر تهران پرداخت. براساس یافته های تحقیق رابطه معنی داری بین متغیرهای جهت گیری های مذهبی، روابط اجتماعی، سن، تحصیلات و میزان فردگرایی با سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. قابل ذکر است که میزان سرمایه اجتماعی زنان سرپرست خانوار شهر تهران در حد پایین تر از متوسط قرار دارد. پورنصرالله و همکاران (۱٤۰۰)، در پژوهشی به ارائه الگوی راهکارهای

---

[7] Social Structure
[8] Jäger, A., & Leusder, D
[9] Status
[10] Role
[11] Group
[12] Instituton
[13] Lopez
[14] Peterson
[15] Piketty

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

کاهش آسیب های اجتماعی در دانش آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس، با رویکرد آمیخته پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که راهکارها دربردارنده زیرساخت سازی (امکانات و اجرایی)، عوامل درونی (انگیزاننده فرهنگی، مشوق های جمعی و نگرش)، فرهنگی اجتماعی (فرهنگ سازی، مشارکت عمومی و ترغیب اجتماعی)، نرم افزاری (منابع دانشی و منابع انسانی)، و رفتاری (فردی و اجتماعی) هستند. عیوضی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به ارایه‌ی چارچوب آینده‌پژوهی اسلامی برای شناسایی آسیب‌های اجتماعی پرداخت. داده‌ها نشان می‌دهد؛ برای شناسایی عواملی که موجب شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی می‌شوند، باید در لایه‌های زیرین واقعیت‌های اجتماعی به جستجوی ساختارهای معنایی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و ... پرداخت. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد؛ هرگونه بررسی، اکتشاف و ارزیابی مسائل آینده‌ی جامعه اسلامی ایران، پیامدها و آسیب‌های اجتماعی آن در راستای تدوین راهکارها و راهبردهای مواجه و مدیریت این مسائل در کانون فعالیت‌های آینده‌پژوهی اسلامی قرار دارد. رضاقلی‌زاده (۱۳۹۸)، در پژوهشی به شناسایی و بررسی آسیب‌های اجتماعی نوجوانان از دیدگاه کارشناسان و نقش رسانه در پیشگیری و کنترل این آسیب‌ها پرداخت. جامعهٔ آماری، شامل کارشناسان حوزه‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی و رسانه است که به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند انتخاب شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که مهمترین آسیب‌های اجتماعی نوجوانان شامل آسیب‌های فردی، آسیب‌های محیطی، آسیب‌های نوپدید در حوزهٔ فضای مجازی و آسیب‌های مدیریتی و حاکمیتی است. عوامل فردی و روانی مؤثر در بروز آسیبهای اجتماعی نوجوانان به دو دسته عوامل درونی (خود) و بیرونی (محیط) تقسیم‌بندی می‌شوند. از مهمترین عوامل اجتماعی و فرهنگی می‌توان به عوامل ساختاری و حاکمیتی، ارتباط با گروه همسالان، انتقال ارزش‌های جوامع غربی به کشور، در نتیجه پیشرفت‌های رسانه‌ای و کمرنگ شدن اخلاق‌ها و ارزش‌های جهان‌شمول اشاره کرد. آسیب‌های نوپدید از پیامدهای ظهور و توسعه فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی هستند و عناصر آموزشی، خانوادگی، فردی، اجتماعی و سیاسی در بروز این گونه پدیده‌ها نقش دارند. زاهدی‌اصل و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی به ارائه الگوی مدیریت یکپارچه در جهت رفع نواقص و مشکلات مدیریتی موجود در حوزه آسیب های اجتماعی و نهایتا پیشنهاد یک سیستم مدیریتی مناسب برای این حوزه پرداختند. مصاحبه های انجام شده نیز به شیوه ی تحلیل محتوای مضمونی مورد تحلیل محتوا قرار گرفتند ، که در این رابطه به شش مقوله اصلی رسیدند: «عملکرد مدیریت آسیب های اجتماعی» ، «ساختار مدیریت آسیب های اجتماعی»، «زمینه های قانونی مدیریت یکپارچه آسیب ها» ، «رویکرد های نظری» ،«ظرفیت های استقرار مدیریت یکپارچه» ، «مشخصه های الگوی مدیریت یکپارچه». بر اساس الگوی پژوهش، با بهره‌گیری از توانمندی‌های مدیریتی و منابع موجود در بخش دولتی و غیردولتی و همچنین ایجاد زمینه های قانونی لازم، می توان مدیریت خدمات اجتماعی در حوزه آسیب های اجتماعی را به گونه ای مدیریت و سازماندهی نمود که موجب تحقق اثربخش تر اهداف مورد نظر در رابطه با پیشگیری ، کنترل و کاهش آسیب های اجتماعی گردد.

از آنجایی‌که کشور ایران درحال گذار از جامعهٔ سنّتی به مدرنیسم است. لذا تغییرها و دگرگونی‌های سریع و وسیعی در ساختارهای بنیادی، به‌خصوص ساختارهای فرهنگی و اجتماعی خود دارد که شناخت تهدیدها و آسیب‌های اجتماعی، ارزیابی روند و ابعاد متفاوت آن، چگونگی تحول و اولویت‌بندی زمان حال و آینده، نه‌تنها راه را برای برنامه‌ریزی‌های بهتر هموار می‌کند، بلکه سبب می‌شود تا اقدام‌ها به موقع و تصمیم‌گیری‌های صحیحی، قبل از وقوع

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

هر گونه بحران، اتخاذ و امنیت اجتماعی تا حد امکان حفظ شود. با توجه به آنچه بیان شد، سوالات پژوهش حاضر به شرح زیر می‌باشند:

- چه الگویی را می‌توان جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی مبتنی بر ساختارهای اجتماعی ارائه کرد؟
- مهمترین آسیب‌های اجتماعی نوجوانان کدامند؟
- مهمترین ساختارهای اجتماعی کدامند؟
- آیا ساختارهای اجتماعی بر کاهش آسیب‌های اجتماعی نوجوانان موثرند؟

همچنین اهداف پژوهش حاضر به شرح زیر می‌باشند:

- ارائه الگوی کاهش آسیب‌های اجتماعی نوجوانان مبتنی بر ساختارهای اجتماعی
- شناسایی مهمترین آسیب‌های اجتماعی اثرگذار بر نوجوانان
- شناسایی مهمترین ساختارهای اجتماعی
- تعیین تاثیر ساختارهای اجتماعی بر کاهش آسیب‌های اجتماعی نوجوانان.

۲- چارچوب نظری پژوهش

در گونه‌شناسی آسیب‌های اجتماعی از ملاک‌های متفاوتی می‌توان استفاده کرد. این ملاک‌ها، در هر جامعه‌ای حداقل به چهار خرده‌نظام فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی اختصاص دارند. در هر یک از این حوزه‌ها، کُنشگران فردی و جمعی می‌توانند با رعایت اصول و قواعد عمل جمعی مورد قبول در آن حوزه‌ها، به چهار نوع سرمایه یا منبع ارزشمند-سرمایهٔ فرهنگی یا دانش، سرمایه اجتماعی یا تعهد و منزلت، سرمایه سیاسی یا قدرت و سرمایه اقتصادی یا ثروت-مورد نیاز هر جامعه دست یابند. بنابراین، در مجموع با چهار گونه کجروی روبه‌رو هستیم. (فردوسی و آقاپور، ۱۳۹۱: ۳۰).

آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعهٔ خاستگاه، اختلال‌ها، بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی است که اگر در جامعه هنجارها مراعات نشوند کجروی پدید می‌آید و رفتار آسیب می‌بینند (مدنی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۱). بنابراین در آسیب‌شناسی اجتماعی، قوانین و علل ناهنجاری‌ها، آسیب‌ها و بیماری‌های اجتماعی از قبیل اعتیاد، فقر، جرم، روسپی‌گری، طلاق، خودکشی، خشونت، بیکاری، کودکان خیابانی و غیره مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در این زمینه اهداف آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت‌اند از:

الف: مطالعه و شناخت آسیب‌های اجتماعی، علل و انگیزه‌های پیدایی آن‌ها، بررسی شخصیت کژرفتاران، ویژگی‌های جسمانی، روانی، فرهنگی و اجتماعی آنان؛ شناخت درست دردها و آسیب‌ها، نخستین شرط چاره‌جویی و بیش از نیمی از درمان است. درد تشخیص داده نشده را نمی‌توان درمان کرد؛ زیرا هرگونه ساختن بدون شناختن، تیر در تاریکی رهاکردن است.

ب: پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، به منظور بهسازی محیط زندگی جمعی و خانوادگی؛ از آنجا که پیش‌گیری همواره ساده‌تر، عملی‌تر و کم‌هزینه‌تر از درمان است، اهمیت بسیاری دارد.

ج: درمان آسیب‌دیدگان اجتماعی با به‌کارگیری روش‌های علمی و استفاده از شیوه‌های مناسب برای قطع ریشه‌ها و انگیزه‌های آنان.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

د: تداوم درمان برای پیشگیری و جلوگیری از بازگشت مجدد کژرفتاری و بررسی شیوه‌های بازپذیری اجتماعی. (ستوده، ۱۳۸۰)

مطالعهٔ جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی، مستلزم تمایز میان چند دسته از پدیده-های اجتماعی و در عین حال، مرتبط با یکدیگر است. نخست پدیده‌هایی که ناهنجاری (انحراف، کجروی، کژروی) اجتماعی نامیده می‌شوند و موضوع اصلی جامعه‌شناسی ناهنجاری‌های اجتماعی هستند. دوم، پدیده‌های ناهنجاری که کیفیتی بیمارگونه یافته‌اند و به عنوان پدیده‌های آسیب‌شناسانه مورد مطالعه قرار می‌گیرند. سوم، پدیده‌هایی که فاقد هر گونه نظم و قاعده (آنومیک) هستند و آن‌ها را مسائل اجتماعی می‌دانیم. چهارم، پدیده‌هایی که به افعال مجرمانه مشهور شده‌اند و موضوع مورد مطالعهٔ جامعه‌شناسی جنایی است. پنجم، پدیده‌هایی که از آن‌ها به عنوان افعال گناهکارانه نام برده می‌شود و به حوزهٔ دین مربوط است و ششم، افعالی که پدیده‌های ناهنجار نامیده می‌شوند، لیکن بدان‌ها نوآوری و خلاقیت نیز می‌گویند. بنابراین، جامعه‌شناسی انحراف‌های اجتماعی به طور کلی، مطالعهٔ شش دسته از افعال به ظاهر یکسان با معنای متفاوت است. از این رو، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی در کل، مطالعهٔ رفتارهای مخالف با اخلاق اجتماعی (ناهنجاری‌ها)، قانون (جرم)، و شرع (گناه) است که امروزه نامطلوب‌اند، و همچنین انواع نوآوری‌هایی که ممکن است در حال حاضر نامطلوب باشند، اما بعدها مطلوب به حساب بیایند. چنین به نظر می‌رسد که ناهنجاری‌های اجتماعی، همان گونه که رابرتسون یادآور شده، هیچ‌گاه از معنای ثابت و پایداری بهره‌مند نبوده و نخواهد بود (زکریایی، ۱۳۸۲).

دفلور و دنیس[۱۶] به دو جنبهٔ متفاوت جامعه‌پذیری رسانه‌ها اشاره می‌کنند: نخست نظریهٔ الگوبرداری است که طی آن مخاطبان، الگوهای رفتاری به نمایش درآمده در رسانه‌ها را جالب و قابل تقلید تشخیص می‌دهند. دومین جنبه جامعه‌پذیری وسیع‌تر است و برخلاف الگوبرداری قبلی، که متوجه رفتار فردی است، نوعی رفتار اجتماعی است و الگوهایی را برای رفتار فرد در یک گروه اجتماعی ارائه می‌دهد. (دفلور و اورت، ۱۳۸۳: ٦٣٨).

آسیب‌های اجتماعی نوجوانان در حوزه‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، قانونی ـ حاکمیتی و نقش ساختارهای اجتماعی مختلف در این زمینه را می‌توان به این صورت زیر دسته‌بندی کرد (درستی و همکاران، ۱۳۹۰).

۱- عوامل فردی بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. عوامل درونی: جنس؛ سن؛ وضعیت ظاهری و قیافه؛ ضعف قدرت؛ بیماری؛ عوامل وراثتی و ژنتیکی؛ میل به اظهار و اثبات خود؛ احساس ناامنی، نازپروردگی، خودنمایی، حسادت، حادثه‌جویی، زیاده‌خواهی، بی‌بندوباری، بی‌هویتی و بی‌هدفی در زندگی؛ فقدان مهارت‌های زندگی در مواجهه با مشکلات اجتماعی؛ آرزوهای بلندپروازانه و دست‌نیافتنی؛ فردگرایی و انزواطلبی و گریز از کارهای مشارکتی؛ خوشگذرانی و عافیت‌طلبی؛ اظهار قدرت؛ از بعد فردی وابستگی سلامت اجتماعی به نگرش شخص به خود و دیگران و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند.

ب. عوامل بیرونی و محیطی: بی‌توجهی به نوجوان از سوی والدین؛ فقدان آرامش در خانواده‌ها به دلایل اقتصادی و فشارهای مالی؛ مورد توجه قرار نگرفتن از سوی همسالان؛ فشارهای روانی روی نوجوان به دلیل وجود سد کنکور و اجبار خانواده‌ها برای قبولی در کنکور و محل تحصیل بهتر؛ محیط آموزشی و تربیتی ناسالم؛ روش نادرست پاسخگویی به مسائل جنسی نوجوانان.

[16] M. Defleur & E. Denis

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

۲- عوامل خانوادگی مؤثر در بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. عوامل اقتصادی خانواده: نبود رفاه در قشر کم‌درآمد و چندشغله بودن پدر یا شاغل بودن مادر به دلیل تأمین مخارج زندگی و صرف نکردن وقت برای نوجوان.

ب. عوامل فرهنگی و تربیتی خانواده: عدم رعایت بایدها و نبایدهای اخلاقی؛ تنش دائمی در روابط زن و شوهر؛ کتک زدن فرزندان؛ وجود نامادری یا ناپدری در خانواده؛ طلاق رسمی یا عاطفی والدین از همدیگر؛ برخوردار نبودن والدین از بلوغ فکری و شخصیتی، تحصیلات عالی، مناسبات غلط در تعامل‌های اجتماعی و ناآگاهی از شیوه‌های تربیتی و نظارتی بر فرزند؛ نبود استقلال فردی و تصمیم‌گیری‌های اصولی در زندگی از سوی نوجوان به دلیل مشکلات مختلف تحمیل شده از سوی خانواده؛ تقلیدپذیری؛ بی‌اطلاعی خانواده‌ها در خصوص جریان‌ها و روندهای اجتماعی روز؛ دور شدن افراد خانواده از همدیگر و اختصاص ندادن فرصتی برای گفت‌وگوی سازنده.

۳- عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. عوامل ساختاری و حاکمیتی: جامعه فاقد شرایط سلامت اجتماعی یعنی جامعه دارای نابرابری و تبعیض، تجاوز به حقوق انسانی؛ ضعف اخلاق‌مداری در بین مسئولان و سرایت آن به آحاد جامعه؛ حساس نبودن اعضای جامعه در رابطه با ناهنجاری‌های اجتماعی نوجوانان و جوانان؛ اعتماد نکردن مردم به مسئولان و انتقال آن در گفت‌وگوهای خانوادگی؛ نبود درخواست از سوی جامعه برای ارائهٔ یک شخصیت مستقل و دارای برنامه برای نوجوان؛ بی‌ارزش قلمداد کردن نوجوان از سوی اجتماع و نهادهای سیاسی باعث بروز آسیب‌های نهفته یا آشکار در وی می‌شود؛ بی‌عدالتی‌های موجود در جامعه در زمینه‌های تحصیلی و سهمیه‌های کنکور؛ تبعیض شغلی و نگاه تبعیض‌آمیز به افراد در بازار؛ ضعف نهادهای فرهنگی در مدیریت امور؛ نظارت نکردن بر محیط‌های آموزشی.

ب. گروه همسالان: تربیت سالم یک نوجوان در اثر ارتباط با تربیت ناسالم خانواده دیگر از بین می‌رود؛ اگر دوستان یک نوجوان دچار مشکلات تربیتی و آسیب‌های متنوع اجتماعی باشند، خود فرد نیز بیشتر احتمال دارد که در شیوه‌های رفتاری و گفتاری با آنها همساز و هماهنگ باشد.

ج. عوامل خارجی: وارد شدن فرهنگ بیگانه در فرهنگ بومی و محلی و حضور ماهواره در خانواده و از بین رفتن قبح بسیاری از مسائل اخلاقی؛ مقایسهٔ سطح رفاه و بسیاری از مسائل دیگر از جمله مقایسه کشورمان با کشورهای دیگر و غیره.

د. عوامل دینی و اقتصادی: کم رنگ شدن دین و مذهب در جامعه و عدم پایبندی به ارزش‌های اخلاقی جهانشمول؛ ورود زودهنگام نوجوانان به بازار کار؛ عدم دستیابی فرد به شرایط تأمین رفاه جسمانی و روانشناختی.

٤- عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی در بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. عوامل مدیریتی: وجود تبصره‌های مختلف و توجه نکردن مسئولان به قانون و قانون‌مداری؛ نظارت نکردن نهادهای قانونی؛ دسترسی آسان به روانگردان‌ها، مواد مخدر و مشروب‌های الکلی به دلایل ضعف عملکردی دستگاه‌ها؛ شفاف نبودن عملکرد مسئولان؛ نظارت نکردن بر عملکرد مسئولان.

ب. عوامل اقتصادی: عدم تخصیص بودجهٔ کافی به نهادهای درگیر در بحث پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

ج. عوامل ساختاری: نهادهای حاکمیتی بیشتر به دنبال مقابله هستند تا پیشگیری اولیه؛ کم‌رنگ شدن نقش حاکمیت در برخی زمینه‌ها باعث بی‌اعتمادی در بنیان خانواده‌ها و انتقال آن به نوجوانان می‌شود؛ نداشتن هیچ رویکردی در قبال فرصت‌ها، تهدیدها و نقاط ضعف و قوت برای نوجوان از سوی عوامل حاکمیتی؛ نظام آموزشی به‌خصوص در سال‌های اخیر، درجهٔ بهره‌مندی نوجوانان از آموزش مناسب را متناسب با رتبهٔ اقتصادی خانواده‌ها قرار داده است و خود این موضوع منجر به حسرت، تنفر و کینه طبقه پایین به بالا و نگاه توأم با برتربینی نوجوانان طبقهٔ بالا به پایین می‌شود؛ اجرا نکردن قانون برای تمامی آحاد جامعه صرف نظر از طبقهٔ سیاسی یا اجتماعی افراد؛ وجود حاشیهٔ امن برای ژن‌های خوب؛ تحمیل و اجبار بر پذیرش عقاید حاکمیتی بر نسل جوان؛ گوش ندادن به خواسته‌ها و مطالبه‌های نسل جوان و در نتیجه، در انزوا قرار گرفتن نوجوانان؛ بی‌توجهی به تولید محتوای سازگار و متناسب با الزام‌های جامعه در زمینهٔ نیازهای نوجوانان و به اصطلاح نبود جایگزین مناسب برای انواع محصولات فرهنگی مخرب غرب.

برخی از ساختارهای اجتماعی تاثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی نوجوانان عبارتند از:

۱- تأثیر فضای مجازی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. عوامل آموزشی: عدم آموزش سواد رسانه‌ای و مهارت‌های بهره‌گیری از رسانه‌ها به نوجوانان.

ب. عوامل خانوادگی: آگاهی نداشتن خانواده‌ها از عوارض و پیامدهای ناخواستهٔ فضای مجازی؛ فرزندسالاری در بین برخی از خانواده‌ها؛ سهولت دسترسی به تلفن همراه و اینترنت برای نوجوانان در خانواده و پایین آمدن سن دسترسی به تلفن همراه.

ج. عوارض فردی و اجتماعی: آثار جسمانی ناشی از اعتیاد اینترنتی شامل کم‌تحرکی، اضافه وزن و چاقی، دیابت، بیماری‌های قلبی و عروقی و درنهایت مرگ زودرس؛ از آثار اجتماعی سوء استفاده از فضای مجازی می‌توان به خشونت و پرخاشگری اشاره کرد؛ از بین رفتن اعتبار و آبروی خانوادگی، ایجاد مشکلات در تحصیل و حتی در مواردی، کلاهبرداری‌ها و سوء استفاده‌های جنسی.

د. عوامل سیاسی و مدیریتی: ضعف نهادهای فرهنگی و در نتیجه کشیده شدن جوانان به سمت فضای مبهم مجازی؛ عدم تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های صحیح در زمینهٔ پیشگیری از آسیب‌های نوپدید از سوی تصمیم‌گیران و سیاستگذاران.

۲- نقش بهزیستی و نهادهای حمایتی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

الف. وظایف ذاتی: وظیفهٔ بهزیستی، بیشتر انجام امور کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست تا سن ۱۸ سالگی بوده و فاقد عملکرد مشخص در این زمینه است؛ بهزیستی و نهادهای حمایتی بیشتر نقش پساآسیب اجتماعی را برای نوجوان زندانی و یا معتاد بر عهده دارند و در زمینهٔ پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نقش خیلی کمی دارند.

ب. نقش آموزشی: برگزاری کارگاه‌های آموزشی در حوزهٔ پیشگیری از سوی بهزیستی.

ج. نقش پیشگیری: دو وظیفهٔ بهزیستی در این حوزه، پیشگیری و پژوهش است که محور پیشگیری در بهزیستی اهمیت ویژه‌ای دارد از جمله جلوگیری از حوادثی چون طلاق، موادمخدر، تکدی‌گری و ... .

د. نقش پژوهشی: روش معلم‌محوری باعث ایجاد ارتباط، انگیزه و همدلی در مردم می‌شود.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

۳- نقش نهادهای فرهنگی و آموزشی همچون آموزش و پرورش و ادارهٔ فرهنگ و ارشاد اسلامی در پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی

الف. نقش سیاستگذاری و مدیریتی: کوتاهی اداره آموزش و پرورش در امر پرورش و واگذار کردن این وظیفه به خود خانواده‌ها؛ مشهود نبودن تاثیرگذاری ادارهٔ فرهنگ و ارشاد اسلامی در این زمینه؛ تضعیف نقش تربیتی مربیان؛ تعریف، ترویج و تقویت ارزشهای سالم در بین دانش‌آموزان با استفاده از زبان جوان‌پسند.

ب. نقش آموزشی: برگزاری دوره‌های آموزشی از سوی نهادهای فرهنگی؛ آموزش بسیاری از مهارتها نظیر الگو شدن برای فرزند از سوی نهادهای فرهنگی؛ به‌کارگیری زبان هنر و فناوری‌های پیشرفته برای افزایش تأثیرگذاری؛ آموزش مهارت‌های زندگی و آموزش‌های عملی در سطوح مختلف ارتباطات فردی، میان‌فردی و جمعی؛ بالا بردن سطح دانش و آگاهی دانش‌آموزان و خانواده‌ها در برابر رفتارهای پرخطر و ناسالم اجتماعی.

ج. راهکاره ای عملی: تحقیق اولویت‌بندی معضل‌های پیش روی نوجوانان از سوی آموزش و پرورش و سپس ارائهٔ راهکارهای نظری و عملی به خود نوجوان؛ تلاش برای همراه کردن علم و دانش با تقوی و پاکی در چارچوب دین و مذهب؛ تدوین چارچوبی برای کاستن فشار روانی شرکت در کلاس‌های کنکور و آزمونهای آزمایشی؛ تدوین سیاستها و برنامه‌هایی در حوزهٔ آسیب‌های اجتماعی؛ استفاده از تجارب کارشناسان؛ تخصیص بودجه مناسب برای پیشگیری و کنترل آسیب‌ها؛ تعامل با خانواده‌ها و سازمانهای مردم‌نهاد؛ ارائهٔ گزارش به صورت منظم؛ الگوگیری از تجارب کشورهای موفق در این حوزه؛ به روز شدن آگاهی‌های کارکنان نهادهای فرهنگی و آموزشی؛ تعامل آموزش و پرورش و ادارهٔ ارشاد از طریق تقویت فرهنگ کتابخوانی با تجهیز کتابخانه‌های مدارس و مساجد و ایجاد فضای ترغیبی مثل برگزاری مسابقه‌ها و همچنین برگزاری نشست‌های توجیهی برای نوجوانان و والدین هم به صورت مشترک و هم به صورت مستقل و تخصصی؛ تشکیل شورا یا انجمن در هر واحد آموزشی برای بررسی و برنامه‌ریزی مسائل تربیتی و فکری دانش‌آموزان آن مدرسه.

٤- نقش نیروی انتظامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی نوجوانان

الف. نقش جامعه‌پذیری: جامعه‌پذیری افراد در جامعه پس از خانواده.

ب. وظایف ذاتی: اتخاذ سیاست‌های مدون در زمینهٔ پیشگیری؛ تاثیرگذاری نیروی انتظامی بر قدرت بازدارندگی آن استوار است؛ انجام مشاوره و تقویت مددکاران اجتماعی در نهادهای انتظامی؛ بیشترین نقش نیروی انتظامی، جلوگیری از مافیاهایی است که می‌توانند نوجوان را دچار آسیب اجتماعی کنند.

ج. نقش ارتباطی: برقراری رابطهٔ قوی نیروی انتظامی با خانواده‌ها و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای آنان؛ رابط بودن پلیس بین سازمان‌های مردم‌نهاد فعال و خانواده‌ها.

۳- روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از حیث محیط کتابخانه‌ای، از نظر هدف توسعه‌ای و کاربردی، از نظر زمان گردآوری داده مقطعی، از نظر روش اجرای پژوهش توصیفی- پیمایشی و از نوع همبستگی و علی می‌باشد. در این پژوهش با توجه به هدف و ماهیت پژوهش از روش پژوهش ترکیبی یا آمیخته[۱۷] از طریق تلفیق روش‌های کیفی و کمّی استفاده شده

17 -Mixed

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

است. جامعهٔ آماری در بخش کیفی، خبرگان دانشگاهی، روانشناسان در زمینه آسیب‌شناسی و اساتید دانشگاه در حوزه آسیب‌شناسی می‌باشند که از سوابق اجرایی در در این حوزه برخوردار بوده و به اصطلاح خبرگان آگاه نام دارند. برای تعیین حجم نمونه در بخش کیفی و تعیین این گروه از خبرگان از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند[18] استفاده شد. با توجه به زمان و منابع قابل‌دسترس تعداد ۳۰ نمونه برای انجام مصاحبه انتخاب شدند. همچنین گروه دوم از جامعهٔ آماری این پژوهش در بخش کمی شامل نوجوانان مدارس منتخب از اداره آموزش و پرورش ناحیه یک شهر تهران می باشند که ۲۵۰ نفر به روش تصادفی طبقه‌ای نمونه گیری انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی هم زمان استفاده شد که در روش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شد. با توجه به اینکه تمرکز اصلی برای جمع‌آوری اطلاعات بر روی پرسشنامه قرار خواهد داشت، برای تکمیل اطلاعات از نقطه نظرات خبرگان طبق تکنیک دلفی استفاده شد. پرسشنامه پژوهش در دو بخش ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی تنظیم شد که پس از استخراج اولیه مولفه‌های مربوط به این دو متغیر توسط خبرگان، نظر نهایی آنها در جدول (۱)، آورده شد. روایی پرسشنامه، قبل از توزیع مورد ارزیابی صاحب نظران قرار گرفت و شاخص روایی محتوایی برای آنها محاسبه گردید. روایی همگرا نیز مورد تائید بود، زیرا CR>0.7؛ CR>AVE؛ AVE>0.5 و همین‌طور روایی واگرا نیز مورد تائید بود زیرا MSV < AVE[19] و ASV < AVE[20]. در این پژوهش پایایی از طریق ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی[21] محاسبه شد. مقادیر این دو ضریب برای همه متغیرهای پژوهش بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایا بودن ابزار اندازه‌گیری بود.

در فرآیند دلفی فازی، ابتدا متغیرها و شاخص‌های اولیه که از طریق مبانی نظری موجود استخراج شده، در قالب یک کاربرگ (پرسشنامه نیمه‌باز) در اختیار خبران قرار می‌گیرد و موافقت خود را با شاخص‌ها و متغیرهای اولیه و پیشنهادی به‌صورت فازی ذوزنقه‌ای در بازه صفر تا ده اعلام می‌دارند و چنانچه پیشنهادی در خصوص سایر متغیرهای مؤثر داشتند، ارائه می‌دهند. پژوهشگر در فرایند نمونه‌گیری از شرکت‌کنندگان، داده‌ها را مورد تحلیل قرار داد تا مواردی که ناقص بوده با دریافت اطلاعات جدید از شرکت‌کننده جدید کامل گردد. شاخصه های اولیه پژوهش که از طریق بررسی ادبیات پژوهش استخراج شده است به قرار زیر می باشند.

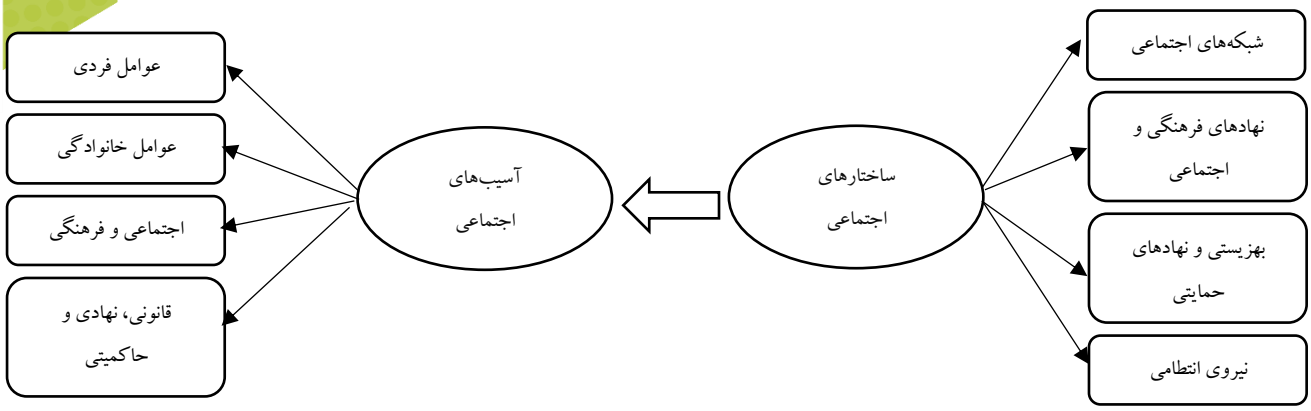
جدول (۱)، شاخصه های اولیه آسیب‌ها و ساختارهای اجتماعی

سازه	مولفه	تعداد گویه
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۲
	عوامل خانوادگی	۲
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	٤
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۳
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	٤
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۳
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	٤

[18] -Goal-orinted
[19] Maximum Shared Squared Variance (MSV)
[20] Average Shared Squared Variance (ASV)
[21] Composite Reliability (CR)

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

شکل (۱)، نمودار مفهومی اولیه پژوهش برگرفته از مبانی نظری و پیشینه پژوهش

برای تحلیل داده‌های کیفی پژوهش از روش دلفی فازی استفاده شد. در این پژوهش پس از استخراج شاخص‌ها و متغیرهای مؤثر در مدل از مبانی نظری موجود، متغیرهای تأثیرگذار اولیه شناسایی‌شد و در قالب کاربرگ (پرسشنامه نیمه‌باز) برای اظهارنظر نهایی به خبرگان ارائه گردید. همچنین پس از انتخاب خبرگان و تهیه و ارسال کاربرگ برای آنان، نظرات دریافت و تحلیل گردید، سپس پاسخ‌ها طبقه‌بندی شد و عدم توافق‌ها اعلام گردید. این فرآیند تکرار شد تا در نهایت اجماع صورت گرفت. در نهایت نحوه کمی‌سازی و اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش تهیه و در نمونه آماری تحقیق، توزیع و جمع‌آوری شد و در نهایت با توجه به تجزیه و تحلیل اطلاعات، اصلاحات و تعدیلات لازم در مدل صورت گرفته و گزارش نهایی تحقیق ارائه شد. نرم افزارهای مورد استفاده در این بخش اکسل و MaxQDA می‌باشند. در بخش کمّی با توجه به سؤال‌های پژوهش از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. روابط علی موجود در مدل پژوهش با استفاده از مدلسازی معادلات ساختاری و نرم افزار Lisrel مورد بررسی قرار گرفت.

٤- یافته‌های پژوهش

٤-١- فرآیند دلفی فازی

در فرآیند دلفی فازی ابتدا متغیرهای کیفی به‌صورت اعداد فازی ذوزنقه‌ای شکل زیر تعریف می‌شوند.

شکل (۲)، نمودار اعداد فازی ذوزنقه‌ای

به عبارت ریاضی‌تر، می‌توان توابع عضویت عدد فازی ذوزنقه‌ای شکل (M_1, M_2, M_3, M_4) را به‌صورت زیر تعریف

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

نمود:

$$\mu_{\tilde{M}}(x)=\begin{cases}\dfrac{x-M_1}{M_2-M_1} & s.t(M_1\le x<M_2)\\ 1 & s.t(M_2\le x<M_3)\\ \dfrac{x-M_4}{M_3-M_4} & M_3\le x<M_4\\ 0 & \text{سایر قاط}\end{cases}$$

M_i ها رئوس ذوزنقه می‌باشند که مقادیر آن‌ها روی محور x ها تعیین می‌گردد. به‌عنوان‌مثال، در شکل بالا شکل فازی متغیرهای زبانی به‌صورت زیر می‌باشد:

در شکل فوق متغیر زبانی مخالف برابر است با (۰،۰،۲،٤)، نه موافق و نه مخالف برابر است با (۳،٤،٦،۷) و موافق برابر است با (٦،۸،۱۰،۱۰).

٤-۱-۱- مرحله‌ی اول فرآیند دلفی فازی

با توجه به گزینه‌های پیشنهادی و متغیرهای زبانی تعریف‌شده در قسمت قبل پرسشنامه مورد نظر طراحی گردیدند. پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها دو پیشنهاد جدید نیز دریافت شده است. جدول زیر نتایج شمارش نظرات خبرگان در مورد هر یک از مؤلفه‌ها را در پرسشنامه‌ی نخست نشان می‌دهد:

جدول (۲)، نتایج شمارش آراء خبرگان در مرحله اول توزیع پرسشنامه

سازه	مولفه	نظر خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۱-۱-۲۲
	عوامل خانوادگی	۱۱-۵-۱٤
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	۲-۷-۱۰
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۱-۱-۲۷
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	۱-۱-۲۸
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۳-۹-۱۳
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	٤-۲-۲۰
	نیروی انتظامی	۳-۸-۱۲

بر اساس نتایجی که از پرسشنامه‌های جمع‌آوری‌شده از ۳۰ خبره که در اجرای تحقیق همکاری داشته‌اند، به دست آمد، میانگین هریک از شاخص‌ها با توجه به رابطه‌ی زیر محاسبه می‌گردد:

$$A^i=\left(a_1^i,a_2^i,a_3^i,a_4^i,a_5^i\right)\qquad i=1,2,\dots,n$$

$$A_m=(a_{m1},a_{m2},a_{m3},a_{m4},a_{m5})=\left(\frac{1}{n}\sum a_1^i,\frac{1}{n}\sum a_2^i,\frac{1}{n}\sum a_3^i,\frac{1}{n}\sum a_4^i,\frac{1}{n}\sum a_5^i\right)$$

در رابطه‌ی بالا، A^i بیانگر دیدگاه خبره‌ی i ام و A_m بیانگر میانگین دیدگاه‌های خبرگان است. میانگین هریک از شاخص‌ها در جدول زیر آمده است.

جدول (۳)، میانگین آراء خبرگان در مرحله اول توزیع پرسشنامه

سازه	مولفه	میانگین آراء
	عوامل فردی	[۵,۹و۸,۱و۹,۲و۹,٦]

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

آسیب‌های اجتماعی	عوامل خانوادگی	[٤,٨,٥,٦,٧,٢,٨,٩]
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	[٥,٣,٦,٤,٧,٢,٨,٧]
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	[٥,٩,٧,١,٨,٤,٩,٣]
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	[٣,٧,٤,٧,٥,٤,٦,٣]
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	[٠,٨,١,٤,٢,٧,٤,٦]
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	[٦,١,٧,٤,٨,٧,٩,٧]
	نیروی انتظامی	[٤,٣,٥,٧,٦,٤,٧,٩]

میانگین نظرات خبرگان برای شاخص اول یعنی عوامل فردی این‌گونه می‌باشد که بیشترین تأثیرگذاری از نظر خبرگان برابر با ۹,٦ و کمترین برابر است با ۵,۹ درصورتی‌که اکثر نظرات در بازه‌ی ۸,۱ تا ۹,۲ می‌باشند. با توجه به نظرات و نمودار اعداد فازی ذوزنقه‌ای که از نظر گذشت می‌توان بیان نمود که نظرات در قسمت تأثیرگذاری زیاد قرار می‌گیرند. تفسیر اعداد برای سایر شاخص‌ها نیز به همین صورت می‌باشد.

٤-١-٢- مرحله‌ی دوم فرآیند دلفی فازی

تا این مرحله از پژوهش، پرسشنامه‌ی اولیه توزیع شد و نظرات خبرگان اندازه‌گیری شد و میانگین کل نظرات نیز محاسبه گردید. در قدم بعدی از فرآیند دلفی، بایستی بازخورد نظرات را برای خبرگان ارسال نماییم، به این صورت که تفاوت نظرات هریک از خبرگان را نسبت به میانگین نظرات برای هر فرد ارسال نماییم. با توجه به فازی بودن اعداد بایستی طبق رابطه‌ی زیر تفاوت از میانگین را برای هریک از نخبگان محاسبه نماییم:

$$(a_{m1} - a_1^{(i)}, a_{m2} - a_2^{(i)}, a_{m3} - a_3^{(i)}, a_{m4} - a_4^{(i)}, a_{m5} - a_5^{(i)})$$

اینک می‌توان بر اساس نتایج حاصل از رابطه‌ی بالا، پرسشنامه‌ی دیگری تنظیم کرد که در آن اختلاف محاسبه‌شده مربوط به هر فرد خبره ثبت شده است. در این صورت بر اساس ارزیابی مجدد هر خبره از نظر قبلی خود، می‌توان نتایج جدیدی را به دست آورد. نتایج حاصل از این پرسشنامه جدید در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (٤)، نتایج شمارش آراء پرسشنامه‌ی مرحله‌ی دوم

سازه	مولفه	نظر خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۲۵-۲-۰
	عوامل خانوادگی	۲۳-۵-۰
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	۲۵-۲-۱
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۲۰-۸-۰
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	۵-۱۹-۲
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۲۰-۷-۲
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	۱۵-۸-٤
	نیروی انتظامی	۲۲-٦-۱

نتایج میانگین نظرات خبرگان در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۵)، میانگین آراء خبرگان در مرحله‌ی دوم

سازه	مولفه	میانگین آراء

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	[۵,۹,۷,۹,۹,۶,۹,۷]
	عوامل خانوادگی	[۵,۹,۶,۸,۷,۹,۹,۳]
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	[۶,۱,۷,۸,۸,۶,۹,۵]
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	[۶,۷,۳,۸,۶,۹,۱]
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	[۴,۶,۵,۲,۶,۷,۷,۱]
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	[۶,۳,۷,۴,۸,۵,۹,۶]
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	[۴,۲,۵,۲,۶,۷,۷,۳]
	نیروی انتظامی	[۶,۷,۷,۵,۸,۹,۹,۷]

تا این مرحله از تحقیق دو مرتبه پرسشنامه‌ها بین خبرگان توزیع شد و نظرات آن‌ها جمع‌آوری شد و در این بین خبرگان پرسشنامه‌ی دوم را با علم به نظرات اکثریت پر نمودند. حال جهت بررسی اینکه آیا نظرات به اجماع رسیده است یا خیر؟ یا به‌عبارت‌دیگر به‌منظور ارزیابی نظرات به این صورت که نظرات در تعیین شاخص‌های شناسایی‌شده به اجماع رسیده‌اند یا خیر؛ از طریق رابطه‌ی زیر تفاوت میانگین‌ها را محاسبه می‌نماییم:

$$S(A_{m2},A_{m1})=\frac{1}{4}\left[a_{m21}+a_{m22}+a_{m23}+a_{m24}\right]-\left[a_{m11}+a_{m12}+a_{m13}+a_{m14}\right]$$

حال چنانچه این اختلاف میانگین از حد آستانه‌ی ۰/۲ کمتر شود، فرآیند متوقف می‌شود و در نتیجه خبرگان به اجماع رسیده‌اند. نتایج تفاوت میانگین‌ها در جدول زیر ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود اختلاف میانگین‌ها بیشتر از ۰/۲ می‌باشد لذا می‌توان گفت تا این مرحله از فرآیند دلفی فازی، توافق آراء حاصل نشده است.

جدول (۶)، تفاوت میانگین آراء مرحله‌ی اول دوم

سازه	مولفه	تفاوت میانگین
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۰,۰۷
	عوامل خانوادگی	۰,۸۵
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	۱,۱
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	-
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	۰,۰۷
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۰,۸۷
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	۰,۰۲
	نیروی انتظامی	۰,۲۲

۴-۱-۳- مرحله‌ی سوم فرآیند دلفی فازی

در ادامه تفاوت نظرات هر خبره با میانگین نظرات را برای وی ارسال می‌نماییم و مجدداً از وی نظرخواهی انجام می‌شود. این فرآیند باید تا جایی ادامه یابد که توافق آراء حاصل شود. نتایج شمارش نظرات در مرحله‌ی سوم به‌صورت زیر می‌باشد.

جدول (۷)، نتایج شمارش آراء در مرحله‌ی سوم

سازه	مولفه	نظر خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۲۸-۰-۰
	عوامل خانوادگی	۲۴-۳-۰

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

ساختارهای اجتماعی	عوامل اجتماعی و فرهنگی	۰-۰-۲۹
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۰-۰-۲۶
	شبکه‌های اجتماعی	۱-۲۴-۰
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۰-۲-۲۶
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	۰-۲۱-۶
	نیروی انتظامی	۰-۱-۲۸

تا این مرحله از تحقیق سه پرسشنامه توزیع شد و نظرات خبرگان جمع‌آوری گردید، در جدول فوق نتایج شمارش آراء خبرگان را ارائه کردیم. برای مثال در بررسی شاخص اول یعنی عوامل فردی، ۲۸ نفر رأی داده‌اند که ۲۸ نفر تأثیر آن را به‌عنوان شاخص فلج تحلیلی، بالا ارزیابی نمودند. در جدول زیر نیز میانگین نظرات خبرگان را به‌صورت اعداد فازی ارائه می‌کنیم:

جدول (۸)، میانگین آراء در مرحله‌ی سوم

سازه	مولفه	میانگین آراء
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	[۵,۷,۷,۹,۹,۱,۹,۷]
	عوامل خانوادگی	[۵,۴,۶,۶,۷,۸,۹,۴]
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	[۶,۵,۷,۵,۸,۷,۹,۴]
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	[۶,۳,۷,۲,۸,۵,۹,۳]
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	[۴,۴,۵,۲,۶,۷,۷]
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	[۶,۵,۷,۸,۸,۴,۹,۷]
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	[۴,۵,۵,۳,۶,۶,۷,۶]
	نیروی انتظامی	[۶,۸,۷,۸,۸,۷,۹,۶]

تا این مرحله از فرآیند دلفی فازی، طی سه مرتبه پرسشنامه بین خبرگان توزیع شد و نتایج جمع‌آوری شد، همراه با توزیع پرسشنامه‌های مرحله‌ی دوم تفاوت نظر خبرگان از میانگین آراء نیز برای هر فرد خبره ارسال شد تا آن فرد از اکثریت آراء مطلع شود و نظرات خود را با توجه به آن تعدیل نماید. پس‌ازاین مرحله مشاهده کردیم که با توجه به اختلاف میانگین‌های نظرات بین مرحله‌ی اول و مرحله‌ی دوم نظرات به اجماع نرسیدند. لذا برای بار سوم اقدام به توزیع پرسشنامه‌ها بین خبرگان کردیم و تفاوت نظرشان را نیز با میانگین آراء برای آنان ارسال نمودیم. سپس پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد و تعداد آراء شمارش شد و میانگین آن‌ها نیز در جدول فوق قابل روئیت می‌باشد. حال به‌منظور سنجش این مطلب که آیا خبرگان در نظرات خود به اجماع رسیده‌اند یا خیر، تفاوت میانگین آراء در مرحله‌ی

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

دوم و سوم را محاسبه نمودیم که نتایج آن در جدول زیر قابل مشاهده می‌باشد. چنانچه این اختلاف کمتر از ۰/۲ باشد می‌توان بیان نمود که توافق آراء انجام شده است و فرآیند دلفی به پایان رسیده است.

جدول (۹)، تفاوت میانگین آراء خبرگان در مراحل دوم و سوم

سازه	مولفه	نظر خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	۰۱۷
	عوامل خانوادگی	۰,۱۷
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	۰,۰۲
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۰,۰۷
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	۰,۰۷
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۰,۱
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	۰,۱۵
	نیروی انتظامی	۰,۰۲

همان‌طور که ملاحظه می‌شود اختلاف میانگین‌ها در جدول کمتر از ۰/۲ می‌باشد. لذا فرآیند دلفی متوقف می‌شود و می‌توان گفت که در پایان این مرحله توافق آراء حاصل شده است. لذا میزان موافقت خبرگان با شاخص‌های شناسایی‌شده در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۱۰)، اهمیت هریک از مؤلفه‌های مدل

سازه	مولفه	نظر خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	عوامل فردی	زیاد
	عوامل خانوادگی	زیاد
	عوامل اجتماعی و فرهنگی	زیاد
	عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	زیاد
ساختارهای اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	متوسط
	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	زیاد
	بهزیستی و نهادهای حمایتی	متوسط
	نیروی انتظامی	زیاد

۲-٤- تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش حداقل مربعات جزئی

در این قسمت ابتدا به بررسی نرمال بودن متغیرها با کمک آزمون کلموگروف اسمیرنوف می‌پردازیم. در صورتی که سطح معنی داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را رد کرده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت توزیع داده‌ها نرمال نیست. در صورتی که سطح معنی داری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را می‌پذیریم و توزیع داده‌ها نرمال است.

جدول(۱۱)، بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیر	آماره K.S	سطح معنی‌داری(sig)	نتیجه
عوامل فردی	۰/۲۸۲	۰/۷۸۵	نرمال

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

عوامل خانوادگی	۰/۳۸۵	۰/٦٥٤	نرمال
عوامل اجتماعی و فرهنگی	۰/۱۱۲	۰/٤٦٦	نرمال
عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	۰/٤٦۰	۰/۸٦٤	نرمال
شبکه‌های اجتماعی	۰/۲٦۷	۰/٦٤٥	نرمال
نهادهای فرهنگی و اجتماعی	۰/۳۲۸	۰/۳۹٥	نرمال
بهزیستی و نهادهای حمایتی	۰/٦٥٤	۰/۳۲۱	نرمال
نیروی انتظامی	۰/٤۱۷	۰/۱٤۷	نرمال

با توجه به نتایج، و با توجه به اینکه سطح احتمال تمامی متغیرهای پژوهش بیشتر از مقدار استاندارد ۰/۰۵ درصد می‌باشد، بنابراین فرضیه صفر پژوهش رد شده و متغیرهای پژوهش نرمال می‌باشند.

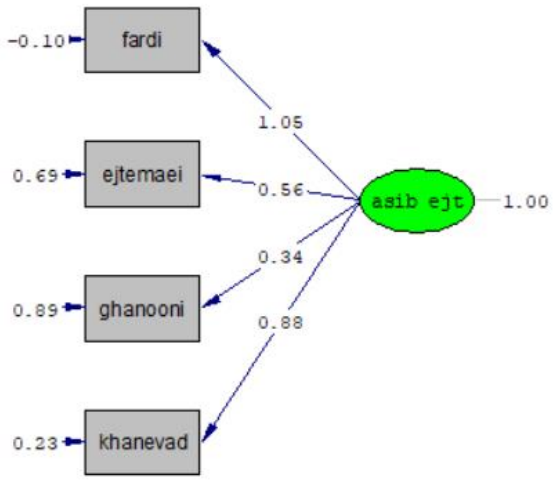
جدول (۱۲)، نتایج بارهای عاملی و آماره t مولفه‌های پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج، تمامی مولفه‌ها دارای بار عاملی بیشتر از ۰/٤ و آماره t بیشتر از ۱/۹٦ می‌باشند. در بین آسیب‌های اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به عوامل فردی و عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی می‌باشد. همچنین در بین ساختارهای اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به نهادهای فرهنگی و اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی می‌باشد.

جدول (۱۲)، نتایج بارهای عاملی مولفه‌های پژوهش

مولفه	گویه	بار عاملی	آماره تی	اعتبار
عوامل فردی	عوامل درونی	۱/۰۵	۲۰/۲٤	تأییدشده
	عوامل بیرونی و محیطی			
عوامل خانوادگی	عوامل اقتصادی خانواده	۰/۸۸	۱٥/۱۲	تأییدشده
	عوامل فرهنگی و تربیتی خانواده			
عوامل اجتماعی و فرهنگی	عوامل ساختاری و حاکمیتی	۰/٥٦	۸/٥٦	تأییدشده
	گروه همسالان			
	عوامل خارجی			
	عوامل دینی و اقتصادی			
عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی	عوامل مدیریتی	۰/۳٤	٥/۱۲	تأیید شده
	عوامل اقتصادی			
	عوامل ساختاری			
شبکه‌های اجتماعی	عوامل آموزشی	۰/۷٤	۱۱/٥۳	تأییدشده
	عوامل خانوادگی			
	عوامل فردی و اجتماعی			
	عوامل سیاسی و مدیریتی			
نهادهای فرهنگی و اجتماعی	نقش سیاست‌گذاری و مدیریتی	۰/۸۱	۱۳/۰٤	تأییدشده
	نقش آموزشی			
	راهکارهای عملی			
بهزیستی و نهادهای حمایتی	وظایف ذاتی	۰/۷۹	۱۲/٦٦	تأیید شده
	نقش آموزشی			
	نقش پیشگیری			
	نقش پژوهشی			
نیروی انتظامی	نقش جامعه‌پذیری	۰/۸۳	۱۳/٥۱	تأییدشده
	وظایف ذاتی			
	نقش ارتباطی			

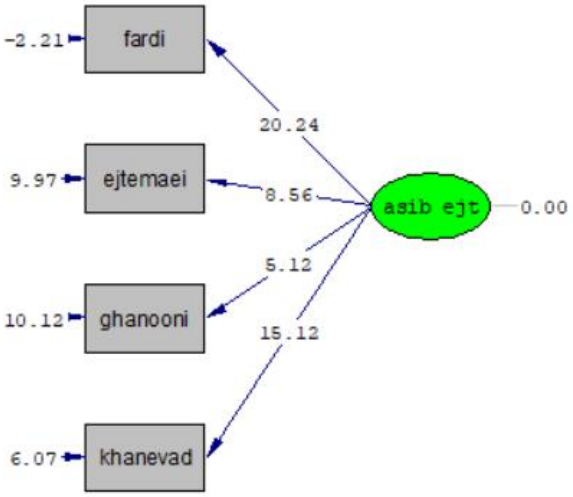
[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

Chi-Square=19.44, df=2, P-value=0.00006, RMSEA=0.209

نمودار (۱)، بارهای عاملی مولفه‌های آسیب‌های اجتماعی در حالت استاندارد

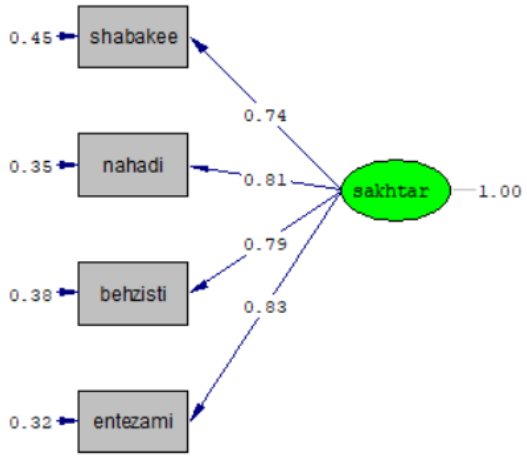

Chi-Square=19.44, df=2, P-value=0.00006, RMSEA=0.209

نمودار (۲)، آماره **t** مولفه‌های آسیب‌های اجتماعی در حالت استاندارد

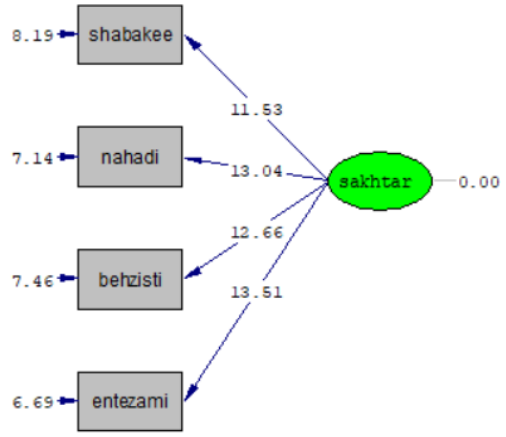
[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

Chi-Square=12.31, df=2, P-value=0.00212, RMSEA=0.161

نمودار (۳)، بارهای عاملی مولفه‌های ساختارهای اجتماعی در حالت استاندارد

Chi-Square=12.31, df=2, P-value=0.00212, RMSEA=0.161

نمودار (٤)، آماره t مولفه‌های ساختارهای اجتماعی در حالت استاندارد

نتایج ضرایب مسیر رابطه بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی، در جدول (۱۳) و نمودارهای (۵) و (٦) نمایش داده شده است.

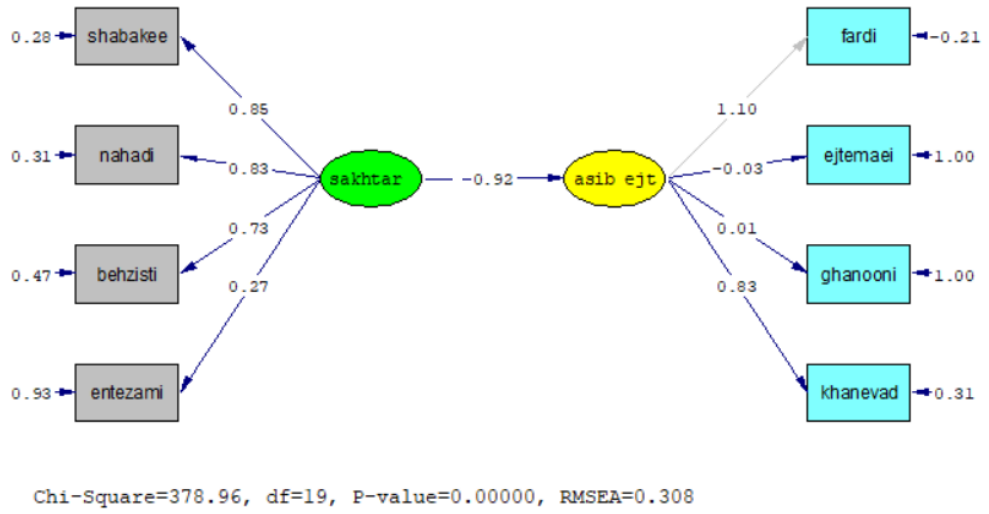
جدول (۱۳)، ارزیابی ضرایب مسیر رابطه بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی

مسیر	آماره t	ضرایب مسیر	نتیجه
ساختارهای اجتماعی ← آسیب‌های اجتماعی	-۱۹/۹۰	-۰/۹۲	تایید

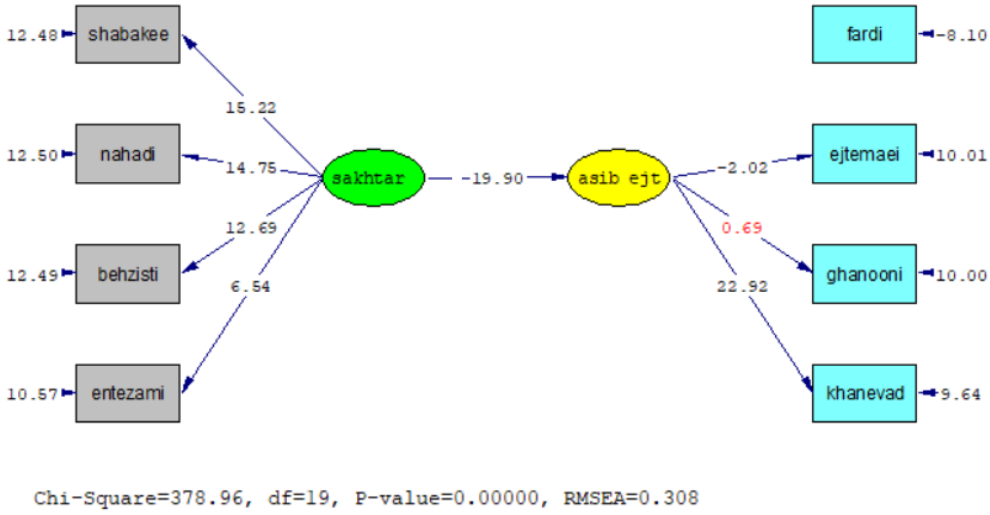
همانطور که نتایج نشان می‌دهد، بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد زیرا قدرمطلق آماره t، ۱۹/۹۰ می‌باشد که این آماره بیشتر از مقدار استاندارد ۱/۹٦ می‌باشد. همچنین ضریب مسیر نشان دهنده این موضوع می‌باشد که بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی رابطه منفی وجود دارد. ضریب ۰/۹۲- نشان دهنده این موضوع می‌باشد که با افزایش ساختارهای اجتماعی به اندازه یک واحد، آسیب‌های اجتماعی به اندازه ۰/۹۲ واحد کاهش می‌یابد.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

نمودار (۵)، مقادیر ضرایب مسیر رابطه بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی در حالت استاندارد

نمودار (٦)، مقادیر آماره t رابطه بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی در حالت استاندارد

جدول (١٤)، مقدار ضرایب R^2، Q^2 (سازه‌های درونزا)، Redundancy (متغیرهای درونزا) و GOF (نیکویی برازش) را نشان می‌دهد.

جدول(١٤)، نتایج معیارهای R^2، Q^2، Redundancy و GOF

متغیر وابسته	R^2	Q^2	COMMUNALITY	Redundancy	GOF
آسیب‌های اجتماعی	۰/۷۰۲	۰/٤۰۸	۰/٤۰۹	۰/۲۸۷	۰/٥۳٥

با توجه به نتایج، مقدار ضریب R^2 برای متغیر وابسته پژوهش ۰/۷۰۲ به دست آمد که نشان دهنده برازش قوی مدل ساختاری پژوهش می‌باشد. به عبارتی مقدار این ضریب نشان دهنده این موضوع می‌باشد که متغیر وابسته توانسته است ۷۰/۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند. از آنجایی که مقدار Q^2 به دست آمده ۰/٤۰۸ می‌باشد، نشان از قدرت پیش‌بینی مناسب مدل در خصوص سازه‌های درون زای پژوهش دارد و برازش مناسب مدل ساختاری را تأیید می‌سازد. نتایج نشان داد که مقدار معیار افزونگی برابر با ۰/۲۸۷ می‌باشد. درمورد مقدار ملاک برای این شاخص، عددی بیان نشده و میانگین شاخص افزونگی یک معیار کلی کیفیت مدل ساختاری است که برای همه سازه‌های درونزا به کار می‌رود و تنها برای استفاده در فرمول محاسبه برازش مدل کلی و شاخص نیکویی برازش

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

محاسبه می‌شود. با توجه به اینکه مقدار بدست آمده شاخص نیکویی برازش ۰/۵۳۵ (بیشتر از ۰/۳۶) است، می توان گفت مدل از برازش قوی برخوردار می‌باشد.

۵- نتایج پژوهش

همانطور که گفته شد هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه الگوی کاهش آسیب‌های اجتماعی مبتنی بر ساختارهای اجتماعی بود. نوجوانی مرحله‌ای است که شخص نقطه‌نظرات و دیدگاه‌های دیگران را درک می‌کند و این مسئله دنیای نوجوان را پیچیده‌تر می‌کند. نوجوان از طریق کسب هویت، تصویر ذهنی مناسب از خود، مشخص شدن نقش‌های جنسی و یادگیری در مورد ارتباط با افراد و محیط‌های مختلف، جهت آماده شدن برای زندگی خانوادگی و اجتماعی آینده و ایفای نقش‌های شهروندی و افزایش قدرت حل مسئله به دنبال استقلال است (مسعودی‌فرید و همکاران، ۱۳۹۱: ٦٤).

اهدافی که می‌توان برای آسیب‌شناسی اجتماعی در نظر گرفت، عبارت از: مطالعه و شناخت آسیب‌های اجتماعی و علل و انگیزه‌های پیدایی آنها؛ پیشگیری از وقوع انحراف‌های اجتماعی و جرم در جامعه به منظور بهسازی محیط زندگی جمعی و خانوادگی؛ درمان کجروان اجتماعی با به کارگیری روشهای علمی و استفاده از شیوه‌های مناسب برای قطع ریشه‌ها و انگیزه‌های این کجروی‌ها؛ تداوم درمان برای پیشگیری و جلوگیری از بازگشت مجدد انحراف‌های اجتماعی و بررسی شیوه‌های بازپذیری اجتماعی است (ستوده و بهاری، ۱۳۸٦).

ارتباطات و رسانه‌های ارتباطی علاوه بر این، از آن جهت در اینگونه برنامه‌ها اهمیت می‌یابند که می‌توانند با برجسته-سازی موضوع‌ها سبب آگاهی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران جامعه نسبت به این مشکل شوند تا تحت فشار افکارعمومی به این مسئله اهمیت بیشتری بدهند. اما، در این زمینه استفاده از ارتباطات و رسانه‌های ارتباطی باید با دقت صورت گیرد، چراکه این رسانه‌ها مانند تیغ دو لبه‌ای هستند که در صورت استفادهٔ نامناسب از آنها می‌توانند آثار بسیار وخیمی را برجای گذارند. ارائهٔ اطلاعات نادرست در مورد آسیب اجتماعی، ارائهٔ چهرهای نامناسب و غیرواقعی از افراد منحرف و کجرو و در نتیجه طرد آنها از جامعه، تکیهٔ صرف بر حوادث و رخدادهای خشونت‌بار و جنایات‌ها و ارائه نکردن روش‌ها و آموزش‌های پیشگیری از جمله اشتباه‌هایی است که رسانه‌های ارتباطی ممکن است مرتکب شوند. در مقابل، استفادهٔ صحیح و مناسب از این رسانه‌ها می‌تواند کمک بسیار زیادی به برنامه‌های پیشگیری کند. این رسانه‌ها می‌توانند با ارائهٔ آموزش‌های پیشگیرانه به خانواده‌ها و جوانان، آنها را با این معضلها آشنا کنند و به آنها در این مبارزه یاری رسانند. با این اوصاف، هر اندازه جامعه برای تغییرهای به وجود آمده از آمادگی و توان پاسخگویی بیشتری برخوردار باشد، امکان تولید یا فراگیری آسیب‌های اجتماعی کاهش می‌یابد و یکی از کارآمدترین و مهمترین ابزارهای پیشگیری و مقابله با آسیب‌های اجتماعی، به کارگیری ابزارهای فرهنگی و رسانه‌ای است (مدنی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۱).

در این مطالعه چندین مؤلفه و شاخص مورد بررسی قرار گرفتند که به مهمترین نتایج حاصل از این تحقیق به صورت خلاصه اشاره می‌شود:

فرآیند دلفی فازی طی سه مرحله صورت پذیرفت که در پایان این مرحله؛ توافق آراء حاصل شد و آسیب‌های اجتماعی شامل عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی و فرهنگی و عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی و همچنین

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

ساختارهای اجتماعی شامل شبکه‌های اجتماعی، نهادهای فرهنگی و اجتماعی، بهزیستی و نهادهای حمایتی و نیروی انتظامی مورد تایید خبرگان پژوهش قرار گرفتند. با توجه به نتایج در بین آسیب‌های اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به عوامل فردی و عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی می‌باشد. همچنین در بین ساختارهای اجتماعی بیشترین و کمترین بار عاملی به ترتیب مربوط به نهادهای فرهنگی و اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد، بین ساختارهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد.

عوامل فردی بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان شامل عوامل درونی و عوامل بیرونی و محیطی هستند. عوامل خانوادگی مؤثر در بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان در برگیرنده عوامل اقتصادی خانواده و عوامل فرهنگی و تربیتی خانواده بوده و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر نیز شامل عوامل ساختاری و حاکمیتی، گروه همسالان و عوامل خارجی هستند. عوامل قانونی، نهادی و حاکمیتی در بروز آسیب‌های اجتماعی نوجوانان به عوامل مدیریتی، عوامل اقتصادی و عوامل ساختاری تفکیک شده است. تأثیر فضای مجازی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مشتمل بر عوامل آموزشی، عوامل خانوادگی، عوامل فردی و اجتماعی و عوامل سیاسی و مدیریتی است. نقش نهادهای فرهنگی و آموزشی همچون آموزش و پرورش و اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی در پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی نیز نقش سیاست‌گذاری و مدیریتی و نقش آموزشی را شامل می‌شود. نقش بهزیستی و نهادهای حمایتی نیز وظایف ذاتی، نقش آموزشی، نقش پیشگیری و نقش پژوهشی را در بر می‌گیرد. نقش جامعه‌پذیری و نقش ارتباطی از وظایف نیروی انتظامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی نوجوانان است.

٦- پیشنهاداهای پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- نظرخواهی از خود نوجوانان و دخیل کردن آنان در امر برنامه‌سازی؛
- حضور مداوم رسانه در بین افراد و خانواده‌های قربانی آسیب‌های اجتماعی؛
- گوش کردن مسئولان به مشکلات نوجوانان از زبان خود آنان؛
- شناسایی آسیب‌های موجود بر اساس پژوهش‌ها و آمار؛
- آموزش مهارت‌های مرتبط با خانواده‌ها و نوجوانان؛
- بهره‌گیری از توانایی سازمانهای مردم‌نهاد؛
- پیگیری مباحثی که در جامعه می‌تواند به مناسب‌سازی محیط خانوادگی، اجتماعی و ... بینجامد؛
- بهره‌گیری از افراد کارشناس در تولید برنامه‌ها؛
- پخش برنامه‌های شاد و مفرح؛
- نهادینه کردن ساختارها و الگوهای صحیح فرهنگی و اجتماعی به واسطهٔ بهره‌گیری از نیروهای حرفه‌ای رسانه و کارشناسان این حوزه؛
- آموزش و تقویت مهارتهای اجتماعی با تهیهٔ برنامه‌های مستندمحور نظیر برنامهٔ شوک شبکه سراسری؛
- تنظیم سندی به عنوان راهبردی جهت ارتقای سلامت اجتماعی و تدوین و اجرایی کردن راهبردهای عملیاتی در سه حوزهٔ سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و برنامه‌سازی بر اساس این برنامهٔ راهبردی؛

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱-۲۴

- اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی نوجوانان؛
- استفاده از تیم کارشناسی برای ارائهٔ راهکارها؛
- نظرسنجی و نیازسنجی به منظور ارتقای کیفی برنامه‌ها و تهیهٔ برنامه‌های جدید مرتبط با آسیب‌های اجتماعی نوجوانان؛
- طراحی محلی جهت آموزش‌های شهروندی برای نوجوانان با هدف اصلاح ناسازگاری‌های اجتماعی.

۷- منابع

پورنصرالله، صفدر. بهرامی، شهاب. عیدی، حسین. (۱٤۰۰)، ارائه الگوی راهکارهای کاهش آسیب های اجتماعی در دانش آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شمارع ۷۹، سال ۲۰.

درستی، امیرعلی. ایدر، نبی‌الله. بهداروند، نرگس. (۱۳۹۰)، بررسی آسیب‌های نوپدید در جوانان شهرستان شوشتر، فصلنامهٔ تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال پنجم، شمارهٔ ۱٤.

دفلور، ملوین. دنیس، اورت. (۱۳۸۳)، شناخت ارتباطات جمعی، ترجمهٔ سیروس مرادی، انتشارات دانشکده صداوسیما، تهران.

رضاقلی‌زاده، بهنام. (۱۳۹۸)، شناسایی و بررسی آسیب‌های اجتماعی نوجوانان از دیدگاه کارشناسان و نقش رسانه در پیشگیری و کنترل این آسیب‌ها، مجله آسیب‌های اجتماعی نوجوانان، سال ۳۱، شماره ۱، ص ۱٤۷-۱٦٦.

زاهدی‌اصل، محمد. تاج‌مزینانی، علی‌اکبر. صیدی، فاطمه. (۱۳۹۵)، ارائه الگوی مدیریت یکپارچه در حوزه آسیب های اجتماعی (نمونه موردی شهر تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی، سال ۱۳۹۵.

زکریایی، محمدعلی. (۱۳۸۲)، جامعه‌شناسی مصرف مواد مخدر، فصلنامهٔ اعتیادپژوهشی، سال دوم، شمارهٔ ۵.

سرخوش، سعداله. (۱۳۸٤)، مهارت‌های زندگی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، انتشارات کرشمه، همدان.

عیوضیاً محمدرحیم. (۱٤۰۰)، ارایه‌ی چارچوب آینده‌پژوهی اسلامی برای شناسایی آسیب‌های اجتماعی، راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۱۰، شماره ٤، ص ۸۵۲-۸۹۲.

فدوی، جمیله. فتحی، سروش. (۱۳۹۱)، تحلیلی بر آسیب‌های اجتماعی جوانان طی سال‌های ۸۷-۱۳۷۸ و عوامل مؤثر بر آن، فصلنامهٔ جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، دورهٔ ۳، شمارهٔ ۸ .

فردوسی، طیبه. آقاپور، سیدمهدی. (۱۳۹۱)، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی دانشجویان دانشگاه‌ها (با تأکید بر دختران دانشجو)، فصلنامهٔ زن در فرهنگ و هنر، ٤ (۳).

محمدی، فاطمه. قاسمی‌نژاد، عبدالرحیم. مختاری‌پیام، مهدی. کرمانی، محسن. (۱٤۰۲)، بررسی و ارزیابی عملکرد سازمان صدا و سیما در حوزه کنرل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، مطالعات راهبردی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، سال ۱٤۰۲.

مدنی، سعید. مقدسی لشکاجانی، محمدعلی. کاظمی‌پور، شهلا . (۱۳۹۷)، بازنمایی آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده نهاد خانواده در سینمای دهه‌های ۷۰ و ۸۰ شمسی ایران، فصلنامهٔ رسانه، سال بیست و نهم، شمارهٔ ۲.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]

شماره ۳۱،
دوره یازدهم،
سال دوم،
زمستان ۱۴۰۲
صص ۱–۲۴

مکوندحسینی، شاهرخ. (۱۳۹۱)، شیوع‌شناسی آسیب‌های اجتماعی شـهر سمنان با بهره‌گیری از اطلاعات سامانه‌های ۱٤۸۰ و ۱۲۳، سازمان بهزیستی استان سمنان.

Gunderson, R. (2020). The mundane dialectic of enlightenment: typifcation as everyday identity thinking. Human Studies, 43(4), 521–543.

Jäger, A., & Leusder, D. (2020). The prophet of inequality. Jacobin, 38, 39–42.

Lopez, D. (2019). The conversion of Georg Lukács. Jacobin. https://jacobinmag.com/2019/01/lukacshungary-marx-philosophy-consciousness.

Peterson, J. (2018). 12 rules for life: an antidote to chaos. Penguin Random House.

Piketty, T. (2020). Capital and ideology. Harvard University Press.

[Downloaded from jnraims.ir on 2026-11-20]